

A magyar kartográfia szakmatörténetének elmúlt negyedszázada I. rész

Dr. Karsay Ferenc ny. szakági főmérnök,
az MFTTT Szakmatörténeti Bizottságának elnöke

A 2005-ös esztendő a térképész-szakmatörténeteszek nevezetes éve lesz világszerte, mert nemzetközi konferencia megrendezésére kerül sor. Nevezetes éve lesz a magyar térképész-szakmatörténeteszeknek is, mert ezt a konferenciát július 17. és 22. között Budapesten tartják. Témakörei igen változatosak, ugyanis az általános szakmatörténeti kérdések megtárgyalása mellett a határmódosítások, a Habsburg-birodalom térképművei, a katonai térképezés története, továbbá az ó- és újvilág egykorú térképei is szerepelnek programjában. Szervezésében részt vesz Társaságunk is, s felkészülésünk napi teendői mellett fontosnak látszik most összefoglalni azt, mit tettünk mi magunk az elmúlt negyedszázadban szakmánk történeti hagyományainak ápolásáért és megőrzéséért.

Időszakunkat megelőző értékelések még az 1960-as évekből valók. Az 1960-as budapesti Geodéziai és Kartográfiai Kongresszuson *Borbély Andor* tartott előadást „Hazai térképtörténetünk problémái” címmel, több tartalmi kérdést is érintve, 1964-ből származik *Irmédi-Molnár Lászlónak* ide vágó tanulmánya, majd *Bendefy László* (1965) számolt be a magyar kartográfiai forrásanyag gyarapodásáról. Hivatalos megnyilatkozás is történt *Antos Zoltán* (1966) és *Halász Péter* (1975) hivatalvezetők részéről. Még 1975-ben írta, de később került nyomdába *Takács József* „Visszapillantás a magyar kartográfia 1900 utáni fejlődésére” című tanulmánya. Az 1975. év az a nem éles határt jelölő időpont, amely tárgyalásunk kezdő dátumát képezi majd. Ekkorra lép a *dr. Hegyi Gyula* által vezetett Kartográfiai Vállalat a működése felfelé ívelő szakaszába, továbbá ezt követően beszélhetünk a tudományos kartográfia és a szakmatörténeti kutatások megerősödéséről is országszerte.

Az elmúlt évtizedekben számos új kiadvány jelent meg, amelyek bármilyen értékmérő szerint a korábbi publikációk méltó utódainak tekinthetők, és kiváló képviselői napjaink magyar térképészetének szakmatörténeti vonatkozásokban is.

Ebben a tanulmányomban ezekről és szerzőikről kívánok áttekintést adni.

Elsősorban ide sorolhatók azok atlaszok és hasonló kiadványok, amelyek százévesnél régebbi térképeket mutattak be, majd a következő csoportot azok az atlaszok és publikációk képezhetik, amelyek történelmi térképeket tartalmaznak, mostani szerkesztésben. Végül pedig szót kell ejtenünk azokról a többnyire szöveges és önálló kiadványokról, amelyek szakmatörténetünk egy-egy fontos területét fedik le (térképtörténet, névrajz, életrajz, archiválás, kiállításon való megjelenés stb.). Végül, de nem utolsó sorban szükség van arra is, hogy bemutassuk azokat a kartográfusainkat, akik munkájukkal, életművükkel, szervezési tevékenységükkel elsősorban hozzájárultak a magyar kartográfia napjainkban tapasztalható kimagasló teljesítményéhez.

1. A magyar kartográfia felmutatható legfontosabb értékei

Az összeállításban természetesen támaszkodni kell az említett elődök véleményére és azokéra, akik alakítói voltak térképészetünk életének. Utóbbiak közül *Papp-Váry Árpád* 1971-ben értékelte a kartográfia helyzetét, és 1989-ben össze is foglalta az európai kultúrkörbe bevitt korábbi kartográfiai értékeinket, felvázolva *Honter, Mikoviny, Tóth Ágoston* és mások tevékenységét. Folytatásként most azon atlaszok sora álljon itt, amelyek szervesen kapcsolják a magyar kartográfiát európai hagyományainkhoz.

Elsőnek említhető a Helikon kiadásában, 2003-ban megjelent *Plihál Katalin* és *Hapák József* szerzők „Európa térképei 1520 2001” című 230 oldalas atlasza, amelyben nemzeti gyűjteményünk legszebb, legértékesebb és legfontosabb lapjai jelennek meg elismerésre méltó dekoratív (magyar, angol és német) kiadásban. A 135 Európa-térkép a XVI. századtól 2001-ig önmaga is mutatja a nemzetközi és a hazai térképészet fejlődését, de a hoz-

záfűzött ismertetések kibontják azt a tartalmat, amit az igényes térképolvasó ebben a tárgykörben ismerni szeretne.

Folytassuk a sort *Papp-Váry Árpád* és *Hrenkó Pál*: „Magyarország régi térképeken” című atlaszával (1989). Ez száznégy magyar alkotást mutat be, a legkorábbi térképi ábrázolásoktól kezdve a XIX. század végéig, fontos történelmi forrásmunkákat, földrajzi tájakat, igényes grafikai ábrázolásban és hasznos ismertető leírással.

Ugyancsak nagy nyeresége szakmatörténetünknek *Szathmáry Tibor*: „Descriptio Hungariae. Magyarország és Erdély nyomtatott térképei 1477 1600” című 1987-ben saját kiadásában megjelent atlasza. Százötven országtérképe közül az első 1477-ből való, a többi a XV. és a XVI. századról ad áttekintést pazar kivitelben és táblázatos szemléltetéssel. Összesen mintegy 600 hungarica térkép magyar nyelvű leírását adja. *Szathmáry* már jelentkezett 1998-ban a „Térképkecskék Kalocsán” című, a Főszékesegyházi Könyvtár térképeinek fényképekkel kísért katalógusával.

2002-ben látott napvilágot *Papp-Váry Árpád*: „Magyarország története térképeken” című térképgyűjteménye, faksimile atlasza. Ez 101 térképet vagy térképrészletet tartalmaz történelmi aláfestéssel és a készítés körülményeinek ismertetésével. Belőle a magyar térképészet története, a térképek felmérési módszerei és szerzői is megismerhetők.

Kétkötetes *Szántai Lajos*: „Atlas Hungaricus 1528 1850 Magyarország és Erdély nyomtatott térképeken” című saját és nemzetközi könyvtárakban található térképekről szóló díszes katalógusa, bibliográfiája (1998). Mintegy 1000 térképlapot ír le, közli mindegyik faksimiléjét, a legszébb száz lapot színesben. A térképek korszakának kartográfia történetét és kronológiáját is ismerteti. Ezek emelik az utóbbi idők legkiválóbb térképészeti kiadványai közé.

A magyar térképészet kevésbé feltárt területeire vezet *Pálffy Géza* katonatérképész-kutató „Európa védelmében. Haditérképészet a Habsburg Birodalom magyarországi határvidékén a 16 17. században” című tanulmánya, melyben *Gasparini* itáliai hadiépítész 1580 körül készült végvárval-térképét elemzi, és közli hasonló kiadásban (1999, 2000).

XX. századi történelmünk jelenik meg *Pándi Lajos*: „Trianon, Köztes-Európa, 1763 1993” című tanulmányában és gyűjteményében közreadott térképein. Kiadó az Osiris [Századvég], Bp., 1995 és Győr, 1997.

Gróf László, a neves magyar származású oxfordi professzor 1986-ban Sárvárnak, közelebbről a sárvári múzeumnak adományozta Magyarországot ábrázoló középkori térképgyűjteményét, és kiadta hozzá a 191 oldalas, szerényen csak „katalógus”-nak nevezett, tanulmánykötetét „Carta Hungarica Térképgyűjtemény” címen (1988). Ebben 57 térkép keletkezési adatait, korát, lényegileg az összes fellelhető bibliográfiáját is közrebocsátotta.

Nem maradhatnak ki városaink sem az atlaszok sorából: kiemelkedő tartalmú és kiállítású *Holló Szilvia Andreának*, a Budapesti Történelmi Múzeum kutatójának „Budapest régi térképeken 1686 1986” című válogatása, amely húsz hasonló térkép köré sűrített leírásával mutatja be a főváros két évszázadát (1994).

Nem lehet könnyen kifogni a szívet gyönyörködtető kiadványokból: két erdélyi vonatkozású atlasz semmiképpen nem maradhat ki felsorolásunkból. Az egyik a szegedi József Attila Tudományegyetem kiadványa, mely *Herner János* szerkesztésében 1987-ben jelent meg, és a „Mappa Transilvaniae et Partium Regni Hungariae Repertoriumque Locorum Objectorum” (Erdély és a Rézszek Térképe és Helységnevtára) címet viseli (*Lipszky János* 1806 körül megjelent térképének hasonmása és részletes feldolgozása). A 41 részre bontott térkép mellett 190 oldalt tesz ki a helységnevtár, továbbá megtalálhatók benne az erdélyi megyék változásai, címerei és életrajzok is.

A másik atlaszt az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Térképtudományi Tanszéke adta ki (1983-ban), címe: „Parvus Atlas Hungariae”. Az 50 oldalas kis kiadvány 40 faksimile-térképet ad közre, megemlékezésül az erdélyi *Honter János* nemzetközileg elismert munkásságára.

*

Az atlaszok második nagy csoportját azok alkotják, amelyek korábbi korok történetét mutatják be mai feldolgozásban. Ezek tulajdonképpen mai kivitelű történelmi térképeket tartalmaznak, kidolgozásukhoz azonban nélkülözhetetlen a történelmi háttérnek, az egykorú feldolgozási módszereknek és az akkor „divatos” történelemszemléletnek az az végső soron a szakmatörténetnek az ismerete.

Ezen atlaszok közül kiemelkedő a Kartográfiai Vállalatnál *Dudar Tibor* (1991) főszerkesztésében megjelent „Történelmi világatlasz”, mely 237 oldalon, 136 színes és 428 különböző térképen, valamint több táblázattal hézagpótlóan és nagy rész-

letességgel dolgozza fel az egyetemes világtörténet eseményeit.

Mintegy 1000 térképet tartalmaz a *Tardy János* (1996) szerkesztésében napvilágot látott „Magyarországi települések védett természeti értékei” c. hagyomány-feltáró és -őrző kiadvány.

Nemcsak tartalmukban, de technológiájukban is újat hozott az ELTE Térképtudományi Tanszékén szerkesztett nyolc atlasz (1984–2001). Főként a *Zentai László* tevékenységét magán hordozó kiadványok közül a „Közép-Európa Atlasza” (1993) ún. digitális fakszimile eljárással készült, amely tartalmilag és áttekinthetőség szempontjából is újdonságot jelentett, megnyitva a sort az elektronikus térképfeldolgozások technológiájához. A hazánk történelmét bemutató atlaszok közül a következő „Magyarország közigazgatási atlasza 1914” címet viseli, azzal a céllal, hogy az első világháborút megelőző időszakról nyújtson hiteles (az 1910-es népszámlálás szerinti) képet. Az 1:400 000 alapméretarányú térképekre épülő atlasz korszerű térinformatikai szemlélettel 15 000 akkori település közigazgatási (kisebbségi, vallási megoszlási, közigazgatás beosztási stb.) adatait közli. Érdeemes megismerni végül a Tanszék és a Cartographia Kft. által megjelentetett Világatlasz CD-ROM változatát (2001), amely eredetileg német és angol névrajzzal rendelkezett, most pedig átdolgozott magyar változatban is olvasható.

Az MTA Történettudományi Intézete atlaszai is új szempontokat és értékelhető változatokat jelenítenek atlaszkartográfiánkban. Ide soroljuk a *Glatz Ferenc* szerkesztésében megjelent „Magyarország története térképeken elbeszélve” című (1995), a *Historia Könyvtár* sorozatához tartozó kiadványt, valamint a *Györffy György* által patronált „Az Arpád-kori Magyarország történeti földrajza” című többkötetes művet (1963–1988).

Egészen különleges a Cartographiának oktatásmódszertani szempontból is értékes irodalomtörténeti atlasza (2000), amely a magyar (illetve az érintkező európai) irodalmat a kortárs művészetekkel együtt térképeken, idézetekkel színesítve dolgozta fel.

*

Joggal tekinthetők ezek a kiadványok olyan egyedülálló értékeknek, amelyeket hosszú korszakok kartográfiája megközelíteni sem tudott. Pedig a felsorolás még folytatható lenne, azonban érdemes megfigyelni a szakmatörténeti kiadványok mennyiségét is.

E statisztikai elemzéshez kiindulásul reprezentatív alpnak válasszuk a *Bendefy-Karsay*-féle bibliográfia most (2003-ban) megjelent, 20 év kiadványait tartalmazó IV. és V. kötetét. Ez az 1976 és 1995 közötti időszakra mindösszesen 23 639 publikációt tartalmaz, ebből 18 211 geodéziai, 5428 kartográfiai témájú. (A geodéziai tartalmazza nemcsak a földmérést, hanem az ahhoz kapcsolódó szakterületeket: topográfia, fotogrammetria, távérzékelés, csillagászati és műholdgeodézia, a számítástechnika geodéziai vonatkozású része stb. területét, többi a kartográfiához van csoportosítva.) A publikációk megoszlásáról az I. táblázat tájékoztat.

I. táblázat

A Bendefy-Karsay-féle bibliográfiában szereplő kiadványok száma és megoszlása (az 1976–1995 közötti időszak 20 éve alatt)		
A kiadvány témája	Darabszám	%
Mindösszesen	23 639	
Ebből kartográfiai	5 428	23,0
Ebből kartográfiai szakmatörténeti	1 792	33,0
Ebből önálló (könyv-alakú)	169	9,4

Ezek szerint a kartográfiai publikációkból 1792 minősíthető kartográfiai szakmatörténetinek (tan- és kézikönyv, szakmatörténeti tanulmány, életrajz, atlasz, hasonló kiadvány, alaptudományi értekezés, szótár, katalógus, kiállítás-, konferencia-kiadvány, egyéb). Közülük 169 az önálló (könyv-alakú) publikációk száma, amelyekhez az előbb felsorolt atlaszok is tartoznak. A túlnyomórészt szöveges kiadványok közül nem érdektelen még néhány fontosat kiemelni.

Szakmatörténetünk gazdag térképtörténeti munkákban. Ezek között található a *Joó I. Raam Fr.* főszerkesztésében megjelent négykötetes „A magyar földmérés és térképészet története” (1990–1996) című munka és a *Balla J. Hrenkó P.* szerkesztésében kiadott „A magyar katonai térképészet története” című (1991–1992) kétkötetes kiadvány. *Gábor I. Horváth Á.* (1979) tollából a „Haditérképek története” ismerhető meg.

Neves szakmatörténésünk, *Kisari Balla György* adta közre több kötetét (1995, 2000), köztük a *Kogutowicz Manó* családjáról és térképeiről szólót és a törökkori magyar vonatkozású karlsruhei térképek leírását tartalmazót.

Fontos sorozatot indított el *Plihál Katalin* (2001) „A magyar térképészet nagyjai” címmel, melynek első kötete *Lipszky*ről és *Mikoviny*ről szól.

Jelentős munkásságot fejtett ki *Stegena Lajos* professzor, aki a Térképtudományi Tanszék élén

több más tanulmánya mellett megírta „Térkép-történet”-ét (1980, 1985-ig négy újabb kiadásban) és két fontos könyvet is hagyott hátra: a „Tudományos térképezés...” (1998) és a „Magyarország térképei a mohácsi vész előtt” (1991) címűt. Mindkettőben korábban feltáratlan területekre vezet el az olvasót.

Külön tárlót igényelnek azok a kiadványok, amelyek a térkép névírásával foglalkoznak. Természetesen ezek közül is összeállításunkba alig fér be néhány. *Földi Ervin* több évtizedes munkássága sok tekintetben irányt szabott atlaszaink, hivatalos (pl. EOTR) térképeink névrajzának kialakítása során. Az ő nevéhez fűződik Magyarország földrajzi névtára munkálatainak megszervezése és alapelveinek kidolgozása. *Fábián Pál* professzorral és *iff. Hőnyi Edével* megalkotta „A földrajzi nevek helyesírása”-t (1965 után most átdolgozva, 1998), e témakörhöz kapcsolódik jelentős oktatói és szótárírói tevékenysége is. Gazdagodott szótár-irodalmunk *Lelkes György*: „Magyar helységnévazonosító szótár”-nak (1992), valamint a Délvidéken működő *Penavin Olga*: „Délvidéki tájnyelvi atlaszok (1966–1988)” című kiadványsorozatának megjelentetésével.

A tematikus kartográfia eredményei közül álljon itt *Csató Éva*: „A magyarországi tematikus térképészítés helyzetének felmérése” (1975), *Brezsnyánszky Károly*: „A földtani térképezés kezdetei Magyarországon” című értekezése (1982) és *Fülöp József*: „Földtani térképezés története” című tanulmánya (1968).

Ugyancsak az újabb kiadványok között találjuk a szegedi *Unger János*: „Magyarország régi térképei” (1994–1995) és *Sallai János*: „Magyarország történelmi határai a térképeken” (1995) című kiadványát.

2. A szakmatörténet más fórumai

A szakmatörténészek nemcsak önálló kiadású nyomtatott műveikkel lépnek a szakma és a tudomány színterére. Sokan írnak folyóiratokba, dolgoznak levéltárakban és múzeumokban, szerepelnek konferenciákon és kiállításokon. Ilyen jelentkezésük sem elhanyagolható, sőt figyelmet érdemel.

2.1. Kartográfiai folyóiratok

Az elmúlt időszakban a tematikus térképezés egyre erőteljesebb kibontakozásával, a korszerű technológiák terhodításával és az oktatás kiszélesedésével a térképészettel foglalkozók köre jelen-

tősen bővült. Összeszámlálásom szerint a tárgyalt negyedszázadban Magyarországon mintegy 12 folyóirat jelent meg, melyek 20–40 %-ban kartográfiai témájú cikkeket is hoztak. Ezek a következők: *Geodézia és Kartográfia*, *Cartographica Hungarica*, *Hungarian Cartographical Studies*, *Studia Cartologica* (Térképtudományi Tanulmányok), *Map Collector*, *Térinformatika*, *Cartactual*, *Cartinform*, *Szélrózsa*, *Térképvilág*, *Tájéoló*, *Térképész* és *Katonaföldrajzi Közlemények*.

Elvéve található egy-egy kartográfiai cikk a *Földrajzi Közlemények*-ben, a *Földrajzi Értesítő*-ben, a *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*-ban, a *Földgömb*-ben, a *Föld és Ég*-ben, az *Országos Széchényi Könyvtár Híradó*-ban, a *Történelmi Szemlé*-ben, a *Levéltári Közlemények*-ben, a *Magyar Nyelvőr*-ben, a *Turista Magazin*-ban, a *Dunakanyar*-ban, a *CAD Világ*-ban, a megyei múzeumok évkönyveiben és egyes intézmények, cégek „házi” lapjaiban.

2.2. Levéltárak és múzeumok

A szakmatörténeti kutatások jelentős részét munkakörükből és alapképzettségükből következően a levéltárak és a múzeumok munkatársai végzik. A térképek előállításával foglalkozó szakemberek kevésbé tudnak befolyani az ő, általában professzionális szintű tevékenységükbe. Mégis, azok a „térképelőállító” térképészek, akik önképzéssel elsajátítják a szükséges ismereteket, szaktudásukkal elősegíthetik a térképtörténeti feltárások munkálatait. Sem az ilyen térképészek tevékenysége, sem a levéltárak, múzeumok és más közintézmények munkatársai nem maradhatnak ki összeállításunkból. Utóbbiak érdemeit nem tekintjük a magunkénak, sőt elismerjük, hogy ma már kellően megalapozott szakmatörténeti kutatást nem lehet folytatni az ő munkásságuk, főleg pedig a közgyűjtemények katalógusai nélkül.

Bendefy László írja, hogy megyei levéltáraink az 1967-es év végéig 8327 régi térképet vettek leltárba. Azóta ez a feldolgozottság csak emelkedett. *Bendefy* maga is jelentősen hozzájárult a levéltári térképek feltáráshoz: kétkötetes kiadványa jelent meg *Mikoviny* megyei térképeiről (1976), valamint feldolgozta a Magyar Országos Levéltár helytartótanácsi térképeit (1976–1977), 40 000 kéziratos térképének kétharmadát. Emellett a katalógizálás elvi és gyakorlati kérdéseiben is érdemi javaslatokat tett.

A katalógizálás fontos lépés egy-egy ország térképtörténeti feltárási folyamatában. Éspedig azért, mert a feltárás általában úgy kezdődik,

hogy előkerül valamilyen térkép, azután kutatják a szerzőjét, leírják életrajzát. Ha már sok ilyen térkép és szerző előkerült, akkor következik egy-egy korszak térképtörténetének összefoglalása. Ezt követi az egész ország és minden korszak részletes feldolgozása, értékelése, gyakran nemzetközi összehasonlításban. Tehát ebben a sokszor több évtizedes, sőt évszázados folyamatban nélkülözhetetlen a legcsekélyebb szakmatörténeti tevékenység is, így a katalogizálás és a gyűjteményes kiadás is.

A közintézmények feltáró jellegű publikációi közül említsük a *Patay Pálné Plihál Katalin* szerkesztésében 1984-ben megjelent kétkötetes „Kéziratos térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. I. kötet.: Önálló kézíratos térképek” című kiadványt, amely 831 oldalon 2081 térkép leírását adja meg részletes annotációval és fekete-fehér reprodukciókkal. Ugyancsak *Plihál Katalin* a szerkesztője „Gróf Széchényi Ferenc térképeinek és atlaszainak katalógusa” (2003) c. OSZK kiadványnak. Ezek méltó folytatásai a korábban *Nagy Júlia* és *Fallenbüchl Zoltán* által megkezdett feldolgozó munkának.

Értékes háromkötetes katalógust adott közre Budapest Főváros Levéltára *Fabó Beáta* és *Holló Szilvia Andrea* (2003) gyűjtéséből, 55 közgyűjteményből, köztük 30 múzeum gyűjteményanyagából összeállítva. Feldolgozott tételeik száma 5221 db-ot tett ki, köztük teljes Budapest-, kerületi- és lakótömb-térképek egyaránt találhatók.

Ide tartoznak még *Ipoly Márta* (1952), *id. Gerő László*, *Jankó Annamária*, *Lakos János Dóka Klára* (1987) és *Gál Éva* (1989) szerzők annotált munkái, amelyekben a Hadtörténeti Térképtár, az Országos Levéltár, illetve a Budapesti Történeti Múzeum jelentős állományát dolgozták fel. A Magyar Országos Levéltár videón is megjelentette a legfontosabb kézíratos térképeit. A Fővárosi Levéltárban *Horváth Gyula* nevéhez fűződik az úttörő katalogizálás. A második világháború után több értékes munka jelent meg családi levéltárak anyagairól. *Iványi Béla* „A keszthelyi Festetich levéltár”-ról adta közre ismertetését, *Borbély Andor* pedig több vidéki levéltár térképei címjegyzékét kezdte meg összeállítani.

Említenünk kell még egy fontos munkát, amely széleskörű, alapos forrástanulmányokra támaszkodik: *Reisz T. Csaba*: „Magyarország általános térképének elkészítése a 19. század első évtizedében – Lipszky János és segítői térképészeti vállalkozásának ismertetése” című, több mint 500 oldalas, többnyelvű tanulmányát (2002).

A múzeumok és térképtárak jeleskednek hasonló kiadványok megjelentetésében is. A legfontosabbak talán a következők.

Ebben a tekintetben úttörő szerepet játszott az Országos Széchényi Könyvtár, amikor *Nemes Klára* (1972) válogatásában a Helikon Kiadó és a Kartográfiai Vállalat közreműködésével „Cartographia Hungarica I.” címen kiadta a kb. 1528–1778 között Európában hazánkról megjelent térképek tíz hasonmását.

Ezt a sort folytatta *Csendes László* (1974) indítványára a Hadtörténelmi Intézet négy térképpel: a legnevesebb németalföldi kartográfiai műhelyeknek a XVIII–XIX. századfordulóra jellemző termékeiből a Magyarországot ábrázoló legszebb lapokkal.

1976-ban a Hadtörténeti Térképtár újabb hasonmás sorozatot adott ki *Csendes L.* közreműködésével. Ebben három *Mikoviny*-megyetérkép, egy *Fucker András*-féle Tokajkörnyék-térkép és a *Bartholomaeides L.*-féle Gömörmegye-térkép található, valamint Mohács környékének az első katonai felmérésből származó 1:28 800 méretarányú szelvénye, mind igen szép MN Térképészeti Intézeti kivitelben. A Térképtár mai vezetője, *Jankó Annamária* pedig a hazai első (GK 1992/5) és második (Hadtörténelmi Közl. 2001/1) katonai felmérések térképeit ismertette.

Az esztergomi Duna Múzeumban 1999-ben a neves technikatörténész, tanár, *Deák Antal András* adta ki *Marsigli* Mappa Mercantilis 1699. évi térképének fakszimilijét. Ő több könyvet, cikket is írt, ezek között *Mikoviny*ről is.

A hasonló kiadványok létrehozásában vezető szerepet vitt az ELTE Térképtudományi Tanszéke is. *Stegena L.* (1982) professzor különösen a Lázár-térkép megismertetésére és népszerűsítésére fektetett nagy hangsúlyt, de *Reguly Antal* (1983), *Müller Ignác* (1984), *Hevenes*i (1978), *Honter* (1987) és mások térképeinek újbóli közreadására is felhasználta tekintélyét. Hangsúlyozta (a móri földrendés-erősséget szemléltető) világviszonylatban első izoszeizta (*Kitaibel*-féle, 1814) térkép jelentőségét, annak 1991-es újrakiadásával. Tanítványa, *Török Zsolt* pedig elkészítette (1993) *Münster* 1540-es Európa-térképének nemcsak hasonmás, hanem hason-anyagú térképét. *Török Zsolt* munkássága azért is kiemelkedő, mert nemzetközi tevékenysége alapján felkérést kapott az USA-ban megjelenő *History of Cartography* című, többkötetes nemzetközi monográfiába a kelet-közép-európai államok reneszánsz kori térképtörténetének megírására és az említett ez évi világkongresszus megrendezésé-

re. Nevéhez fűződik még az is, hogy egészen új (filozófiai) szemléletet vitt be a térképtörténet oktatásába: mert a térképtudomány számára kidolgozta a kartográfiai modellezés elmélete ontológiai (létkutatási) megalapozását. Ezzel szakterületünk dinamikus fejlődését, szakmai önállóságát, egységes szemléletét és fogalmi keretét adta meg, illesztve a vizuális tradíciókhoz és a történeti, kognitív tudományokhoz.

A Győri Levéltár 2003-ban a vármegye XVIII-XIX. századi településeinek történelmi atlaszát adta ki, benne 105 színes kéziratos térképillesztrációval.

A faksimile kiadásokban vitathatalan érdemei vannak a kiadó intézményeknek és cégeknek. Már említettük az MNTI szerepét, de tegyük még hozzá a *Cseri József* szerkesztésében megjelent nagy méretű, 15 faksimile térképmellékletet tartalmazó könyvet, amely „A katonai térképek krónikája” címet viseli (MH Térképész Szolgálat kiadása, 1996). Ismeretesek a Kartográfiai Vállalat erőfeszítései a Lázár-térképnek (1982), *Homolka* 1893-as és 1896-os Budapest kiadásának, egy 1912-es nem ismert szerzőjű, szintén fővárost ábrázoló térképnek (1983), *Magyar László* Afrika-térképének, *Vizer* Veszprémi egyházmegye térképének és több másnak a hasonmás közreadása érdekében.

E kiadásokhoz más személyek és újabb cégek is csatlakoztak: a Baradla-barlangról két másolat (Érdi Földrajzi Múzeum, 1976, *Tardy J.* 1987) is megjelent, az OSZK 1960-ban *Honter* Erdély-térképét, 2003-ban *Lázár* Tabula Hungariae-t és változatait adta ki, az Akadémiai Kiadó 1982-ben meg *Zsámboky János* térképét. A Cartofil Kiadó 2003-ban Sopron megye és Speed Magyarország térképének másolatával örvendeztette meg a térkép barátait.

Az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a térképek bemutatásában, elterjesztésében és állagának megőrzésében az elektronikus képhordozók. A filmet és a mikrofilmet egyre inkább felváltja a video-, CD és DVD felvétel. Utóbbiak terén az Arcanum Adatbázis Kft. jeleskedik, pl. 2004-ben az ország területére eső összes, első katonai felmérésből származó szelvényt megjelentette. A CD-t és az Internetet az oktatási intézmények is szívesen használják. Az első térképoktatásban használható CD létrehozása *Klinghammer* professzor érdeme, melyeket azóta a tanszéken újabbak (2003) követtek.

A hasonmás kiadványokkal hasonló jelentőségű a régi térképek archiválása. Ennek kezdemé-

nyezésében, az országosan legfontosabb térképeinket illetően a legkorszerűbb digitál-technikai alkalmazások bevezetésében szintén az OSZK (*Plihal Katalin* irányítása mellett) és a HM Térképészeti Kht. (*Mihalik József* vezetésével) jár elől (2002).

2.3. Kartográfiai tanácskozások és kiállítások Magyarországon

A térképészeti tanácskozások és az azokhoz rendszerint kapcsolódó kiállítások mindig vonzották a hazai és a külföldi, valamint a szűk szakmabeli és a tágabb érdeklődésű nagyközönség figyelmét. A magyar térképészek ki is használták ezt a lehetőséget, hogy bemutassák műveiket, munkásságukat. A főhatóság hivatalosan és erőteljesen támogatta az ilyen törekvéseket, különösen annak akkori szakmai vezetője, *Radó Sándor*, aki több sikeres konferencia és kiállítás szervezője és elindítója volt. Hogy inkább csak a szakmatörténethez közelállókat említsük: nemzeti atlasz (1962), nemzetközi történelmi térképezés (1972), világtérképsorozat kiállítás (1974), a kartográfia fejlődése szakmatörténeti kiállítás (1980).

Rendszeresen térképészeti kiállításokkal szerepelt szakmánk az Országos Mezőgazdasági Kiállítás és Vásáron (1976, 1980 ...), a CAMP '92 és következő évi tanácskozásain, a GIS Open-en, valamint a GIS/LIS Nemzetközi Térinformatikai Tanácskozásokon és Kiállításokon (1993-tól).

Ezekkel még nem zárult le a tanácskozások és kiállítások sora, hiszen hidrográfiai térképkiállítás (1975), Mezőgazdasági Múzeumi földmérési és térképészeti kiállítás (1977), az Országos Hadtörténeli Múzeumban térképtörténeti tanácskozás (1979), hadtörténeti térkép bemutató (1990) és *Mikoviny*, *Lipszky* emlékkiállítás (2000) zajlott. A Budapesti Történeli Múzeum régi térképeket állított ki Pest-Budáról (1981), az érdi Földrajzi Múzeum jeles tudósról (1983), a Magyar Országos Levéltár archiv atlaszokról (1984) rendezett kiállítást. Jelentkeztek műveikkel a művész-térképészek (1985), a székesfehérvári múzeumban a tematikus térképészet művelői (1999), valamint a FÖMI szakmatörténeti saját kiállításával (2002) és a MÁFI földtani térképészeti eredményeivel (2002).

Társaságunk pedig nemzetközi meghívottakkal tartott emlékülést, és állított ki relikviákat a Térképtudományi Tanszékkel karöltve a *Kogutowicz*-családról (2001), és folyt be a *Boilyai* bicentennáriumi megemlékezései sorozatába (2002).

Az ICA FIG budapesti nemzetközi tanácskozásai évében, 1989-ben több sikeres térképészeti kiállítás is nyílt Budapesten, valamennyit az ICA konferenciát szervező magyar nemzeti bizottság koordinálta, közelebbről a Kartográfiai Vállalat, személy szerint *Rátóti Benő* hangolta össze. Így jött létre a „Földabroszok Magyarországról. Válogatás 400 év térképeiből 1528 1900” című, az

OSZK rendezésében, a Budavári Palota nemzetközi térképkiállítás, a KV összeállításában, valamint föld- és éggömb kiállítás az ELTE és a Coronelli Társaság révén és a „Magyar katonai térképek...” című, a Hadtörténelmi Múzeum kezei között.

(folytatjuk)

GEODÉZIA ÉS KARTOGRÁFIA

hirdetési díjai:

SZÍNES ODALAK

hátsó külső oldal	110.000,-Ft
címlap belső oldal	90.000,-Ft
hátsó belső oldal	70.000,-Ft

FEKETE-FEHÉR /BELSŐ

1 oldal	35.000,-Ft
1/2 oldal	23.000,-Ft
1/4 oldal	11.000,-Ft
1/8 oldal	8.000,-Ft

Egyedi megbeszélés alapján lehetőség van szórólap elhelyezésére is.

Áraink az ÁFÁ-t tartalmazzák.

Az árak nyomdakész hirdetésre vonatkoznak,
többszöri megrendelés esetén kedvezmény!

Jogi tagjaink részére 10 % engedményt adunk!

A kézirat leadási határideje minden hónap harmadika.

Megrendelés és hirdetésfelvétel:

MAGYAR FÖLDMÉRÉSI, TÉRKÉPÉSZETI ÉS TÁVÉRZÉKELÉSI TÁRSASÁG

1027 Budapest, II. Fő u. 68. V. emelet 510.

Telefon: 201-86-42 Fax: 201-25-26